

Deventer en de moderne devoten.

Met de term moderne devotie wordt de Nederlandse variant bedoeld van een religieuze vernieuwingsbeweging aan het einde van de Middeleeuwen. De term laat zich het beste vertalen met eigentijdse innerlijkheid of hedendaagse toewijding. Kernwoorden daarbij waren eenvoud en soberheid, boete en deemoed Bijbelse en praktische vroomheid en vooral het navolgen van de Heere Jezus.

Geert Groote (Gherit de Groethe) (1340-1384) wordt wel de vader van de moderne devotie genoemd. Hij werd in Deventer geboren als zoon van schepen en burgemeester. Zijn lichaam was zwak maar in zijn zwakke lichaam woonde een sterke geest. Nadat hij in Deventer de kapittelschool had doorlopen ging hij als 15 jarige knaap hij naar Parijs om drie jaar aan de Sorbonne te studeren Hij verzamelde in die periode reeds ijverig boeken, hij kocht ze van heinde en verre of liet ze voor zich voor hem afschrijven. zette

gedurende tien jaar zijn studie in Keulen voort in de meest brede zin van het woord. Hij beheerste een encyclopedisch veld van wetenschappen en toen hij de meestertitel (magister artium) verwierf was hij niet alleen bedreven in de theologie, maar ook in de rechten, de linguïstiek, de medicijnen en de astrologie. Hij trad in Keulen ook op als leraar. Tijdens die periode reisde hij in 1366 met een opdracht van de magistraat

van Deventer naar Avignon. Zijn opleiding veroorloofde hem om bij het pauselijk hof mee te dingen naar allerlei prebenden. Hij verwierf er een te Aken en te Utrecht.

Hij kwam in aanraking met Hendrik van Calcar, de prior van het Karthuizer klooster Munninkhuizen bij Arnhem, die later een grote invloed op zijn leven heeft gehad. Van 1368 – 1371 was hij kanunnik van de dom van Aken en van 1371 – 1374 had hij een kanunniks-plaats bij de Utrechtse dom.

Aanvankelijk leidde hij het leven van een gezien en eerzuchtig geleerde, die kon rekenen op een goede carrière. Als hij later over deze periode van zijn leven sprak gaf hij zich in die tijd niet alleen aan de zonde van de eerzucht over maar bewandelde hij in alle opzichten de “brede weg der wereld.” Over deze periode verwees hij wel naar Jeremia 2: 20: “Onder iedere groene boom en op iedere hoge heuvel heb ik gehoereerd.” Het schijnt hem in zijn zondige jaren niet ontbroken te hebben aan waarschuwingen. Een Praagse heremiet zou hem voorgehouden hebben, dat hij hem in een visioen met vurige ketenen gebonden had gezien. En een Keuls boeteprediker zou hem toen hij bij het spel toekeek verweten hebben: “Wat staat gij hier naar ijdele dingen te zien? Gij moet een ander mens worden.”

In 1374 kwam er een keerpunt in zijn leven. Hij werd ernstig ziek en zijn ziekte bracht hem tot aan de rand van de dood. Hij voelde zich bedreigd door het

eeuwige oordeel, maar de priester weigerde hem het sacrament der stervenden, tenzij hij afstand deed van zijn boeken over de zwarte kunst.

Hoeveel zijn belangstelling voor de astrologie met zwarte kunst te maken had is moeilijk te zeggen. Maar toen hem zijn eigen medisch inzicht hem het kritieke van zijn toestand deed begrijpen liet hij de bedoelde boeken op de Brink verbranden. Hij ontving alsnog het sacrament der stervenden en genas. Deze gebeurtenis was een publiek keerpunt in zijn leven.

Hij stelde een deel van zijn huis aan de Begijnenstraat open voor arme vrouwen, die zich wilden terug trekken uit de wereld om God te dienen maar geen geld hadden voor een bruidsschat en dus niet konden intreden in een klooster. Zij vormden in het Meester Geertshuis een communiteit, die een gemeenschappelijk leven leidde. Hij stelde statuten op voor deze gemeenschap, waarin het onderscheid werd duidelijk gemaakt met kloosterzusters maar ook met begijnen. De zusters waren geen kloosterlingen, maar leken. Ze legden geen geloften af, hoorden niet tot een orde en droegen geen habijten maar sobere kleding. Zij konden op elk moment de gemeenschap weer verlaten. De zusters brachten geen geld mee bij hun intrede en leefden van het werk van hun handen.

Groote deed eveneens afstand van de kerkelijke prebenden, die hem tot nog toe een onbezorgd leven hadden gegeven en trok zich terug in klooster Munnikhuizen, waar hij van 1375 – 1379 een leven van strenge boetedoening leidde. Maar hij werd geen kartuizer monnik, hij verbleef er als gast, want hij wilde zoveel mogelijk mensen bereiken, die echter wel het leven van de monniken, de eenzaamheid in de cel, de zwijgende handenarbeid en de strenge ascese van de orde. In dit klooster waren een aantal werken van Ruusbroec aanwezig. Deze heeft hij ernstig bestudeerd. Zozeer zelfs dat hij een Latijnse vertaling heeft gemaakt van Ruusbroecs geschriften “Geestelijke bruiloft” van de “Spiegel van de eeuwige zaligheid” en een stuk van de “Zeven trappen”, dit om deze werken meer bekendheid te geven onder de geestelijkheid.

Uit de Spiegel van de eeuwige zaligheid:

“In ons loutere zijn, waar we een zijn met God in liefde, daar begint een overwezenlijk schouwen en ervaren, het hoogste dat men onder woorden kan brengen, namelijk stervend leven en levend sterven uit ons wezen en in onze overwezenlijke zaligheid. Wanneer we door de genade en met de hulp van God de vrije beschikking hebben over onszelf in die mate dat we ons steeds wanneer we maar willen kunnen ontbeelden tot in ons loutere zijn waar we met God een zijn in de grondeloze afgrond van zijn liefde dan worden we dar verzadigd. Want we hebben God in ons en zijn zalig in ons wezen door het inwerken van God met wie we een zijn in liefde niet in wezen door het inwerken van God met wie we een zijn in liefde niet in wezen, noch in natuur. Maar we zijn zalig en zaligheid in Gods wezen waar Hij geniet van zichzelf en

van ons allen in zijn hoge natuur dat is de kern van de liefde die voor ons verborgen is in duisternis in niet weten zonder grond. “

Groote is niet bij de kartuizers van Monnikshuizen gebleven. Op aandrang van zijn prior, Hendrik van Calcar liet hij zich in 1379 wijden tot subdiaken, de laagste geestelijke waardigheid benodigd voor het predikambt en verkreeg op zijn verzoek van Floris van Wevelinckhoven de bisschop van Utrecht volmacht om in de gehele diocees het woord Gods en de gezonde leer van de kerk te prediken. Geert Groote was een trouwe zoon van de Rooms Katholieke kerk, hij vereerde de mis en bevorderde de ascese. Maar hij hekelde scherp het bederf in de priesterstand. Als een boeteprediker bezocht hij veel steden in de Noordelijke Nederlanden, zoals Deventer, Kampen, Zwolle, Amersfoort, Amsterdam, Utrecht, Gouda, Haarlem en Leiden. Hij preekte onder andere tegen priesters, die met vrouwen samen woonden, en met haar het haardvuur en wellicht nog wel meer deelden de zogenaamde focaristen (focus = haardvuur) tegen kloosterlingen met persoonlijke rijkdommen en het verhandelen van kerkelijke ambten. Weldra ging zijn roep voor hem uit. Wanneer een van zijn leerlingen die hem op reis vergezelden, meestal was het Johannes Brinckerinck, die hem gelijk Lukas Paulus volgde door middel van aanplakbiljetten had laten weten waar en wanneer meester Geert zou spreken stoomde de bevolking in de kerk of op het kerkhoef erom heen Waar hij ketterij vermoedde trad hij fel op. Zijn preken, voor een schare van soms wel duizend mensen duurden wel twee tot drie uur.

En wanneer er een tweede preek op dezelfde dag werd aangekondigd bleven velen wachten om verzekerd te zijn van hun plaats, terwijl meester Geert biddend en mediterend tussen de graven heen en weer liep. Onder alle lagen van de bevolking was belangstelling voor de prediking van een waarachtig bekeerd man, die als eertijds Johannes de Doper de bijl aan de wortel van de boom durfde te leggen en onverschrokken sprak van de keuze tussen hemel en de hel. Maar door zijn optreden maakte hij zich vijanden. Bewust van het gevaar door de afbraak van de heilige huisjes verketterd te worden liet hij zich op zijn tochten vergezellen van een notarius, een schrijver, die verslag maakte van zijn preken en als getuige kon optreden in geval van een aanklacht.

Het is niet zo moeilijk om de moed voor te stellen van deze man in schamele kleren gehuld te zien staan in de kapittelzaal van Utrecht voor een gehoor van aan wereldse belangen gebonden hoge en lage geestelijken de woorden van zijn “Sermo contra focaristas” toewierp:

“Het is een zware en gruwelijk zonde, een mens van wie men weet dat hij zedelijk niets waard is tot de hogere waardigheden te wijden en de zielszorg toe te vertrouwen. Wanneer men een bisschop die de fouten van zulke mensen niet tracht te beteren eerder een vuile hond dan een bisschop zou noemen, wat moet men dan zeggen van de bisschop of priester die hun een ambt of waardigheid in de kek verleent en hun de zielszorg overlaat? “

Telkens weer benadrukte hij een getrouw zoon van de kerk te zijn, die zich als enig doel stelde de kerk uit haar verval op te richten en haar van de gebreken te zuiveren. Hij ontving zelfs de bijnaam “Ketterhamer.”

De doelstelling van zijn preken en persoonlijke leven was het afsterven van de wereld, de verdieping en verinnerlijking van het geloofsleven. De devotie van zijn tijd was naar Grootes gedachten teveel gekenmerkt door uiterlijkheden. Hij beoogde een nieuwe meer persoonlijke en innerlijke devotie en een grotere aandacht voor de persoonlijke relatie met de levende Christus. Dat Grootes een hoge waardering had voor Ruusbroec, in 1378 of 1379 is hij zelfs enkele dagen te gast geweest in Groenendaal om de oude prior persoonlijk te kunnen spreken heeft veel te maken met het feit, dat Ruusbroec als geen ander de levende en actieve aanwezigheid van Christus in de mens serieus neemt.

In een brief aan een van zijn leerlingen vat Grootes zijn prediking als volgt samen: “Wat ik altijd vrijwel overal preek is, dat we het lijden van onze Heer Jezus Christus voortdurend voor de geest moeten hebben en opnieuw doorleven en dat niet alleen in die zin, dat we het door overpeinzing voor ons oproepen, maar ook meer nog, dat we door overgeven navolging van zijn boete, smaad en smarten het geheel verwerklijken.” Het zwaartepunt van de navolging ligt voor hem niet in het deemoedig aanvaarden van het ons opgelegde lot, maar in het zich zelf opleggen van boetedoeningen en penitenties, ontzeggingen en kastijdingen. Met Paulus was hij van mening dat de huwelijksgemeenschap op zijn best een noodzakelijk kwaad was, dat ten bate van het zielenheil liever vermeden kon worden. Hij sliep op een handvol stro of op de kale planken van zijn krib, droeg schoenen zonder zolen. en gelapte kleren, waar een boer zich voor zou schamen. Hij at niet alleen door hem zelf gekookt eten, maar ook aangebrande, beschimmelde en bedorven of met as bestrooide spijzen. In een mandje dat onder zijn tafel hing vond hij meestal met een greep voldoende om zijn honger te stillen. Zijn kookkunst beperkte zich tot erwten met een haring erin, zijn tafelservies tot een bordje dat hij eens per week waste, voor tussentijdse reiniging zorgde de kat. Hij duldde geen vrouw in zijn nabijheid Wanneer de vrouwen uit het Meester Geersthuis hem iets moesten overreiken gebeurde dat via een kleprad. Wanneer zij iets met hem moesten bespreken gebeurde dat via een venster, dat aan eierzijden behangen was met gesloten gordijnen. En tegen een vriend zei hij: “Als het mogelijk was zou ik ook nog mijn oren dicht stoppen om haar stem niet te horen.” In gezelschap van vrienden ging hij op de grond zitten en sprak: “Ik ben niet waardig met jullie op de bank te zitten, daar ik meer dan allen gezondigd en God beledigd heb.” Tot aan zijn dood droeg hij onder zijn pij een haren kleed, vol knoesten en knopen. Hij geselde zich en bij tijden ook zijn kinderen om de zonde in hen te doden. Uitgangspunt was de goddelijke angst, de vreze des Heeren, met andere woorden een directe relatie tussen zonde en straf en een God wiens toorn verzoend moet worden. Alle nadruk ligt op de navolging van Christus in zijn lijden en sterven in plaats van het door het geloof leven van de vergeving der zonden door het bloed des kruises.

Als rondtrekkend boeteprediker, die steunend op zijn groot intellectueel en moreel gezag de zonde en de zondaars zonder aanzien des persoons aanviel en hen maande tot bekering ontbrak het hem niet aan vijanden. De meester van hen waren machtsdragers van de kerk, die hij vurig verdedigde. Zijn vijanden kregen het na vier jaar voor elkaar dat bisschop Floris in 1338 voor alle diakenen de preekbevoegdheid, dus ook van hem, introk. Hij ging in beroep bij Paus Urbanus maar werkte ondertussen des te harder met zijn pen en in de zielzorg. Hij gaf korte traktaten, collaties genoemd, uit in de landstaal en hierdoor heeft hij het volksonderwijs sterk bevorderd. Van Geert Groote zijn een aantal gebeden overgeleverd, waarvan sommigen zo'n weerklink kregen dat ze in vrijwel alle getijdenboeken werden opgenomen. Hij stierf binnen een jaar op 20 augustus van het jaar 1384 aan de pest, opgelopen tijdens een pastoraal bezoek aan een patiënt.

In zijn traktaat *Contra turrim Traiectensem* protesteerde hij fel tegen de bouw van de domtoren van Utrecht, die volgens hem enkel de ijdelheid streelde, en daarnaast in hoofdzaak bewondering van bezoekers zou trekken.

“Uit de trotsheid en de monsterachtigheid van de toren zien wij als bij ingeving vooruit, hoe men zich het verdere geheel... zowel wat de opsmuk als de afmetingen betreft, voorstelt.... Laten de bouwheren bedenken hoe elk ijdel gloriëren op de schoonheid van wereldse zaken vleselijk is. Zoals het is met elk mens, zo is het ook met elke groep of stad of kerk.”

Deze tekst werd pas in de jaren zestig van de twintigste eeuw herontdekt. Er zijn slechts enkele handschriften van bekend, zodat men mag aannemen dat hij tamelijk alleen stond met deze kritiek.

Betekenis

Zijn openlijke werk duurde slechts een periode van vijf jaar. Niemand zette zijn boeteprediking voort. Maar toch waren deze enkele jaren voldoende om de hoorders van zijn preken of de lezers van zijn verhandelingen te brengen tot een ernstiger beoefenen van de vroomheid en het zoeken van gelijkgezinden. Voor de bewoonsters van zijn huis in Deventer, het “Meester Geertshuis” had Geert Groote al enkele regels opgesteld. Dit huis leek op een soort begijnhuis, men behield de vrijheid om weer het gewone leven in te gaan en men had nog enig persoonlijk bezit. Er werd trouw beloofd aan de “meysterke” die jaarlijks door hen gekozen werd.

De vaak arme studenten die aan de Deventer kapittelschool voor de lagere kerkelijke ambten werden opgeleid liet Groote wat bijverdienen met het afschrijven eerst voor hem zelf, later op bestelling voor anderen en voor de handel. Hij liet hen het werk in kleine porties afleveren om vaak gelegenheid te hebben tot een gesprek en zo ontstond op den duur een band, waaruit de eerste fratergemeenschap geboren zou worden.

in 1380 stelde de door Groote bekeerde priester Florens Radewijns zijn vicariehuis in Deventer (het Florenshuis) ter beschikking voor mannen, die in opdracht van Geert Groote boeken kopieerden. De bewoners stelden hun

werkkracht in dienst van de gemeenschap en deden afstand van hun persoonlijk bezit. Al snel ontstonden naar dit inspirerende voorbeeld broeder- en zusterhuizen in de hele IJsselstreek.

De vrouwenhuizen namen de leefregels van het heer Florenshuis over en gingen eveneens gemeenschappen vormen van gebed en arbeid. Hierdoor konden de stichtingen niet meer gelijkgesteld worden met tehuizen van begijnen, want hun leden hadden geen persoonlijke bezittingen meer. Ze legden echter geen kloostergelofte af. Naar hun meest opvallende kenmerken heetten zij broeders of zusters des gemenen levens. Het moderne Nederlandse woord gemeen heeft vaak een negatieve betekenis. De term 'gemeen' in de naam van de beweging heeft als betekenis 'gezamenlijk', omdat men gemeenschap van goederen voorstond. Maar hoewel deze gemeenschap werd beoefend was dit niet het hoofdaccent van deze beweging, het heeft een diepere dimensie. De Middelnederlandse term ghemeyn heeft nooit deze betekenis. In deze optiek zou het gemene leven helemaal geen uitdrukking zijn van moderne devotie, immers alle religieuze orden zijn immers van ouds her gekenmerkt door een leven in gemeenschap. Het gemeenschappelijke slaat op de levensgemeenschap tussen God en mens. Vanuit de intieme levensgemeenschap met God treedt de mens kin gemeenschap met alle andere mensen en wordt gemeenschappelijk dat zijn overvloed aan contemplatie (gemeenschap, samensmelting met de Allerhoogste) overstroomt in naastenliefde. aan allen. Hij behoort zo zeer aan God toe In de huizen vormden zij een gemeenschap, die de door hen voorgestane levenswijze van praktische vroomheid en spiritualiteit en arbeid in praktijk bracht. De zusters en wat later ook de broeders, zochten een geestelijk reveil tegen de verloederling van het leven van de clerus en de verruwing van de volkse zeden

Het eerste zusterhuis, het Meester Geertshuis, werd al snel na het overlijden van Grote in 1384 onder leiding van Joannes Brinckerink een klooster, met eigen kapel en begraafplaats. Het proces van verkloostering gebeurde vooral onder druk van de gevestigde kerkorde. Vanuit de kerkelijke hiërarchie werd met argusogen naar de experimenten gekeken. Om vergaande belemmering of zelfs een verbod door de kerk van hun levenswijze te voorkomen nemen veel gemeenschappen de derde regel van Franciscus aan, of de -strengere-regel van Augustinus. De broeders deden dat in 1387 op initiatief van Florens Radewijns.

In 1386 schonk Berthold ten Hove de hof te Windesheim ten zuiden van Zwolle aan Radewijns. Het werd op 17 oktober 1387 tot klooster gewijd en zou uitgroeien tot het belangrijkste centrum van de beweging van de Moderne devotie. Daarom wordt deze ook wel aangeduid als de Congregatie van Windesheim. Een nieuw vrouwenklooster werd in 1400 iets ten noorden van Deventer in Diepenveen door Brinckerink en Swedera van Runen gesticht. De beweging verbreidde zich door de internationale handelscontacten van met name Deventer en Zwolle over het gebied van de Hanze. In Duitsland werden

de broeders 'die Brüder vom gemeinsamen Leben' of 'Windesheimer Chorherren' genoemd, en in Engeland 'the Brethren of the Common Life' of 'Congregation of Windesheim'.

In de broederhuizen was naar het voorbeeld van het Heer Forenshuis de voornaamste broodwinning van de broeders het afschrijven van boeken. Zij werkten op bestelling en leverden handschriften van hoge kunstwaarde. Elk broederhuis vormde tevens een gebedsgemeenschap. De broeders gaven geen onderwijs, hadden weinig wetenschappelijke belangstelling en vonden discussies nutteloos voor het zielenheil. Toch hadden ze invloed op de leerlingen van de stadsscholen. Veel docenten waren met hen bevriend. Verder hielden de broeders in de kerk of in hun huis op zondagen toespraken voor de leerlingen van die scholen. En arme leerlingen die kloosterling of priester wilden worden namen zij vanaf hun twaalfde jaar op in hun huis en hielpen hen bij hun studie en in de ontwikkeling van het geloofsleven.

Een aantal beroemdheden ontving een belangrijk deel van zijn opleiding op de door de broeders geleide scholen. Thomas a Kempis bezocht de school in Deventer. Later werd hij een van de belangrijkste vertegenwoordigers van de Moderne Devotie. Erasmus woonde en leerde bij de broeders in Deventer en 's-Hertogenbosch en Luther volgde onderwijs bij de broeders in Maagdenburg.

Het beoefenen van de deugd gekoppeld aan de gedachte van hemelse beloning en straf moest op den duur wel uitlopen op een enghartige na-ijver, bedilzucht en zelfkwellig. De deemoed veranderde in geperverteerde zelfzucht, de kuisheid in veroordeling van de natuur in zich zelf en een ziekelijke schuwheid voor het andere geslacht en het op de spits drijven van vrouwenhaat.

De zusters en broeders streefden elkaar voorbij in versmaadheid en verkleining, legden zich toe op het "stelen van ootmoedige werken", het heimelijk elkaars vuile werk doen, of het verrichten van zware arbeid met ondeugdelijk gereedschap. Ze lieten hun kleren en schoenen opzettelijk zo lompe en grof mogelijk maken en droegen bij voorkeur snode kleren, waarom men hen op straat nawees en voor dwaas hield. Aan tafel streed men om de slechtste brokken, er waren er die bij voorkeur afval aten, om te oefenen werden er onrechtmatig straffen opgelegd. De geestelijken die met de zielzorg der zusters belast waren verrichten hun diensten met de rug naar hen toe. Van een prior wordt verhaald dat hij de broeders verbood begijnenkoekjes van de zusters te ontvangen en ze onder de voeten vertrapte omdat de naam en de herkomst ervan verdacht waren. Men ging alleen uit noodzaak de straat op. Soms wekte het de lachlust op als zij de ogen neergeslagen hielden, met zachte stem spraken en zich vormeloos kleedden.

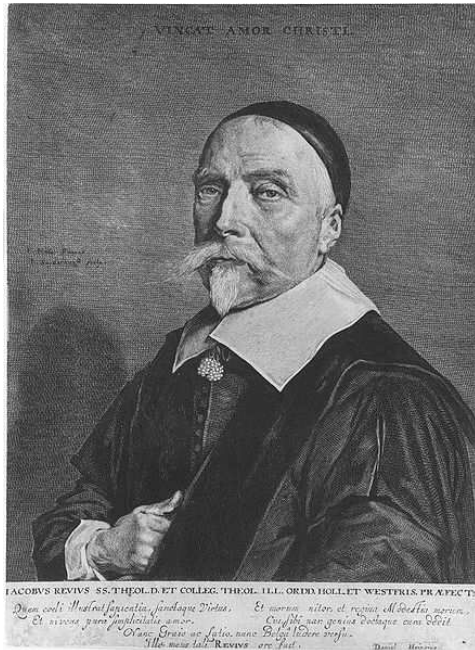
Voor een dagje Deventer zijn de volgende bezienswaardigheden zeker de moeite waard. Hierbij enkele gegevens rond ons bezoek op 26 maart 2011

A. Stads of Atheneum Bibliotheek Klooster 12

Het Stadsarchief en de Atheneumbibliotheek zijn gevestigd in monumentale kloosterpanden, waaronder het Buisensklooster. Al in de veertiende eeuw leefden er volgelingen van Geert Grote en zijn Moderne devotie. Oorspronkelijk was dit een huis voor de zusters des gemenen levens. Nu is het een bibliotheek waar meerdere werken van de grote predikant en dichter Jacobus Revius. Daaronder is een exemplaar van zijn dichtbundel *Over Ysselse sangen en gedichten*, waarin hij met eigen hand verzen heeft geschreven.

B Woonhuis Revius Stromarkt 8

Hier heeft Jacobus Revius gewoond van 1618 tot 1643. In de negentiende eeuw is het huis van een nieuwe gevel voorzien. Hij werd geboren in Deventer, als zoon van burgemeester Ryck Reefsen. Maar in januari 1587 vestigde het gezin zich wegens de overgang van Deventer in Spaanse handen in Amsterdam waar Revius een zeer zorgvuldige opvoeding en opleiding genoot. Hij studeerde theologie in Leiden (1604-1607) en Franeker (1607-1610), waarna hij nog een studiereis in Frankrijk maakte (1610-1612). Hier maakte hij kennis met de renaissancepoëzie die grote invloed zou hebben op zijn eigen dichtwerk. Gedurende lange tijd was hij predikant in zijn geboortestad Deventer, die ook zijn studie had betaald. Hij schreef er het pamflet "*Antwoort op seker schrift*" tegen zijn voorganger in Deventer Assuerus Matthisius (1583 – 1651) welke in verband met zijn remonstrantse sympathieën naar Kampen was vertrokken. Eveneens berijmde hij er een aantal psalmen. In deze periode werkte hij mee aan de Statenvertaling, het overzetten van het oude testament van het Hebreeuws in het Nederlands, en publiceerde hij zijn voornaamste gedichtenbundel, de "*Over-ysselsche Sangen en Dichten*" (1630), die een hoogtepunt van de Nederlandse barok vormt. Eind 1641 werd hij regent van het Statencollege in Leiden. Dit was een internaat voor studenten theologie die met een beurs studeerden. De taak van de regent was, naast het verzorgen van colleges, het houden van toezicht op de studenten zowel wat betreft hun studievorderingen als wat betreft hun persoonlijk leven. In deze periode schreef Revius minder poëzie. Wel publiceerde hij een boek over de geschiedenis van Deventer *Daventria Illustrata* (1651) en polemiseerde hij heftig met zijn sub-regent Adriaan Heereboord over de in zijn ogen verderfelijke filosofie van René Descartes.

Jacobus Revius is een van de weinige 17e eeuwse dichters wiens werk ook nu nog gelezen en gezongen wordt. In het Liedboek voor de Kerken zijn in gemoderniseerde spelling 7 gedichten van hem opgenomen (t.w. gezang 50,196,276,311,376,386 en 421). Er is niet een van zijn preken bewaard gebleven. Jacobus Revius overleed te Leiden, op 15 november 1658 op 72 jarige leeftijd. Hij werd begraven in de Pieterskerk maar daar bleef niets van bewaard, zelfs de plaats weet men niet meer.

Zijn bekendste gedicht is

Hy droegh onse smerten:

T'en sijn de Joden niet, Heer Jesu, die u cruysten,
 Noch die verradelijck u togen voort gericht,
 Noch die versmadelijck u spogen int gesicht,
 Noch die u kneveldten, en stieten u vol puysten,

T'en sijn de krijghs-luy niet die met haer felle vuysten
 Den rietstock hebben of den hamer opgelicht,
 Of het vervloecte hout op Golgotha gesticht,
 Of over uwen rock tsaem dobbelden en tuyschten:

Ick bent, ô Heer, ick bent die u dit hebt gedaen,
 Ick ben den swaren boom die u had overlaen,
 Ick ben de taeye streng daermee ghy ginct gebonden,

De nagel, en de speer, de geessel die u sloech,
 De bloet-bedropen croon die uwen schedel droech:
 Want dit is al geschiet, eylaes! om mijne sonden.

Een ander gedicht:

Aenvechtinge.

Ick heb om u genaed' o grote God, gebeden,
 Maer och! ghy hebtse my in mijnen druck ontseyt.
 Ick heb geroepen om u milde goedicheyt,
 Maer hebse niet gevoelt in mijn ellendicheden.

Ick heb om uw liefd' geworstelt en gestreden
Maer hebbe te vergeefs daer lange na gebeyt.
Ick hebbe dick gesocht u mede-dogenthey, t
Maer en verneemse niet tot op den dach van heden.

Hoe licht cost u genae bekeren mijn gemoet.
U liefd' en goedicheyt my trecken tot het goed'.
U mede-dogenthey vant quade my bevrijden.

Eylaes! wat seg'ick Heer! dewijl mijn herte tracht
Na uwe soeticheyt, so heeft daer in gewracht
U goetheyt, u genae, u liefd', u medelijden.

C Lamme van Dieseplein

Onder het Lamme van Dieseplein ligt de crypte van Geert Groote verscholen.
Er is een stichting genaamd Geert Groote Huis.

De bedoeling van onze stichting is om tot restauratie te komen van de crypte en boven de crypte een klein gebouw op te richten dat als herinnering aan Geert Groote en de Moderne Devotie dienst doet, maar voor alles een laagdrempelig informatiecentrum zal zijn over de Moderne Devotie.

artistiek beeld van het toekomstige
bouwwerk

De gerestaureerde crypte is als tentoonstellingsruimte te benutten; de begane grond is het informatiegedeelte, waar op moderne interactieve manier, kennis genomen kan worden van het leven van Geert Groote en de inhoud van de beweging. Dit zal met behulp van de gangbare moderne talen gebeuren. Rekening zal worden gehouden met de verschillende categorieën bezoekers die zijn te verwachten. De jeugd tot ongeveer 15 jaar, de adolescenten van 15-20 jaar, de volwassenen die voor het eerst kennismaken met Geert Groote en de Moderne Devotie en de volwassenen die er meer van willen weten. Op 23 oktober 2008 presenteerde de stichting zich. Burgemeester Andries Heidema van Deventer onthulde bij die gelegenheid een bord op het plein en er werd een luidklok aangeboden die speciaal gegoten is voor het nieuwe informatiecentrum

De Gemeente is bezig met de procedure voor de selectie van een bureau voor het ontwerp van het Lamme van Dieseplein. Als de selectie is afgerond hoopt men rond de zomer een ontwerp gereed te hebben voor overleg. Na vaststelling van het ontwerp zal het geheel worden aanbesteed zodat daarna de uitvoering van de werkzaamheden kan starten.

De verwachting is dat begin juni met de bouw van het Geert Groote Huis kan worden begonnen, nadat de voorbereidende werkzaamheden zijn afgerond.

De oplevering is gepland in het eerste kwartaal van 2012.

In maart 2011 heeft de inschrijving plaats gevonden. Van de 3 bedrijven heeft PAUL HARDONK BOUW de laagste offerte ingediend, wel is waar iets boven de begroting, maar in onderling overleg is een een bedrag vastgesteld waarbinnen het gebouw kan worden gerealiseerd.

Drie organisaties in Deventer die de naam van Geert Groote dragen besloten in 2009 om een *Geert Groote Dag* in te stellen, om de prediker jaarlijks te eren. De eerste Geert Groote Dag was op 3 september 2009.

D Het huidige Meester Geertshuis Assenstraat 20

De internet site vermeldt van dit huis:

Midden in het levendige centrum van Deventer staat het Meester Geertshuis.

De deur staat er altijd open. Als een gastvrije huiskamer, waar mensen even op adem kunnen komen. Een plek waar je kunt zijn wie je bent. Waar aandacht is voor wat bezoekers beweegt en bezielt. Of het nu gaat om mooie of om teleurstellende ervaringen.

Immers, in een samenleving die steeds ingewikkelder en onpersoonlijker wordt, valt het niet altijd mee om je staande te houden. Zeker als je financieel weinig armslag hebt, als je geen vrienden of familie hebt op wie je kunt terugvallen, of als je gevlucht bent naar ons land

en heg noch steg kent.

Dan is het goed om mensen te ontmoeten die voor jou openstaan. Die jou steunen en jou inspireren om met anderen te delen en kracht te hervinden om verder te gaan.

Een plek waar vrijwilligers en een beroepskracht jou zonedig doorverwijzen om passende ondersteuning te vinden.

E Broederkerk of Sint-Lebuïnuskerk

Deze kerk is gebouwd tussen 1335 en 1338 in opdracht van Eleonora van Engeland, destijds hertogin van Gelre. Op dezelfde plaats was rond 1300 al een klooster gesticht door de minderbroeders franciscanen. De naam van de kerk is afgeleid van deze broeders.

Sinds de oprichting van de kerk is het beleden geloof in de kerk diverse keren veranderd. Voordat de kerk in 1579 aan de calvinisten werd toegewezen, was de kerk lange tijd een belangrijke plaats van het middeleeuwse katholieke geloof. Dit kwam met name doordat Geert Grote, nadat hij subdiaken geworden was hier regelmatig preekte.

Een ander bekend prediker die hier voor is gegaan was Johannes Brugman naar wie de bekende uitdrukking verwijst "praten als Brugman." De kerk kwam, nadat deze acht jaar in handen was van de calvinisten, in 1587 weer voor korte tijd in handen van de katholieken. Toen Deventer in 1591 werd veroverd door Prins Maurits kregen de protestanten de kerk weer in handen. Revius hield hier zijn eerste preek in Deventer. Onder andere de Waalse gemeente heeft de kerk gebruikt voor haar diensten. Tijdens de Franse tijd in Nederland werden de kerken in Deventer opnieuw verdeeld tussen de verschillende geloofsrichtingen. De Broederkerk kwam hierdoor voor het eerst na twee eeuwen, in 1799 weer in bezit van de Deventer katholieke

gemeenschap. Ze werd op 26 mei 1803, Hemelvaartsdag, weer in gebruik genomen. De kerk is eind 19e eeuw verbouwd en uitgebreid in vroeg neogotische stijl. De r.-k. geloofsgemeenschap maakt nog steeds intensief gebruik van het Godshuis.

De Broederkerk is in gebruik bij de Lebuïnusparochie. Deze is niet gelieerd aan de Grote of Lebuïnuskerk in Deventer, die sinds de Reformatie eigendom is van de protestanten. De formele naam voor de Broederkerk is de *r.-k. Sint-Lebuïnuskerk*, die naam wordt echter in de praktijk nauwelijks gebruikt. In de parochie wordt traditioneel Lebuïnus vereerd. In 1854, toen de parochie werd opgericht, kreeg ze de relieken van Lebuïnus in bezit. Door een edelsmid is een nieuwe reliekschrijn gemaakt waarin volgens de overlevering beenderen ingesloten zijn van Lebuïnus, de heilige Marcellinus, de voormalig bisschop Radboud en Sint-Mildreda.

Naast de ingang van de kerk is in 1940 een gedenksteen aangebracht voor Geert Groote.

De kerk is eind 18e eeuw gebruikt als een militair magazijn voor Engelse troepen en als Franse kazerne.

F Sint Nicolaas of Bergkerk Bergkerkplein 1

De Sint-Nicolaas- of Bergkerk werd gebouwd in de jaren 1198-1209, vlakbij het toenmalige Deventer havenkwartier. Ze is in de bloeitijd van de Hanzestad gesticht door Norbertijnen uit het Westfaalse Varlar (nabij Coesfeld). De kerk, een romaanse kruisbasiliek, werd aan Sint-Nicolaas gewijd, de beschermheilige van de schippers. Het gebouw vertoont veel gelijkenis met

kerken uit de Oostzeelanden. Het werd ingewijd door de bisschop van Lijfland. In de 15e eeuw onderging de Bergkerk diverse verbouwingen waardoor deze een laatgotisch karakter kreeg. Zo zijn de twee karakteristieke torenspitsen in die periode gebouwd (het onderste deel van de torens is nog wel oorspronkelijk). In 1580 ging de kerk over in de handen van de protestanten; het gebouw was vanaf toen van de Nederduits Gereformeerde Kerk. Het interieur werd, zoals gebruikelijk, direct ontdaan van de katholieke kenmerken.

De wand- en gewelfschilderingen verdwenen onder een laag witkalk. Op de westwand van de noorderzijbuk werden in 1582 de twee tafelen van de wet aangebracht, geschilderd door Hans Vredeman de Vries. Tijdens een ingrijpende restauratie van 1915 tot 1924, geleid door Wolter te Riele, werden de oude schilderingen weer blootgelegd en gerestaureerd. De schilderingen op de oostwand van het oude romaanse dwarschip stammen uit de vroege

13e eeuw. In 1967 werd de kerk door het kerkbestuur voor het symbolische bedrag van 1 gulden verkocht aan de gemeente Deventer die zo de verantwoordelijkheid voor het kostbare onderhoud op zich nam. In 2010 werden er aan de torens van de kerk opnieuw herstelwerkzaamheden uitgevoerd. Het huidige orgel werd in de jaren 1841-1843 gebouwd door de Deventenaar Johann Heinrich Holtgräve. Tegenwoordig wordt de Bergkerk gebruikt voor exposities, bijeenkomsten en concerten.

Legende:

Er is een legende die beschrijft hoe tot de bouw van de Bergkerk zou zijn gekomen. Twee Deventer zussen, Martha en Beatrix, waren onder de indruk van een ridder die in Deventer was gekomen. Zij streden beide om de gunst van deze man. Beatrix trouwde uiteindelijk met de ridder, terwijl ze Martha alleen achterliet. Martha liet daarop de kerk met de twee torens bouwen, de een iets hoger dan de ander, aangezien beide zusters ook in lengte verschilden. Dit zou het vermeende verschil in hoogte tussen de beide westtorens verklaren. ; "*Ter nagedachtenis aan de liefde van mijn zuster en mij, wil ik van mijn geld een kerk doen bouwen op den berg. Twee torens zullen erop worden gebouwd, de een iets groter dan de ander, twee kinderen van één vader gelijk, en onafscheidelijk. Zoo zal eeuwig blijven de gedachte aan onze liefde en na onzen dood althans zullen er twee zusters zijn, die elkaar niet verlaten.*"

G de waag Brink 56

De waag is een laatgotisch gebouw met drie bouwlagen, een traptoren, een klok en drie spitstorentjes. Het werd gebouwd van 1528 tot 1531. In 1643 werd aan de voorzijde een bordes gebouwd met drie zuilen. Aan weerskanten zijn trappen. De waag was in gebruik tot 1862. Het gebouw heeft diverse ornamenten en reliëfstenen zoals *Kiek in de Pot* en *Kiek uit de Pot*. Het staat scheef en is circa 80 cm uit het lood.

In de Waag zijn onder andere de haard van het huis De Twaalf Apostelen (1623) en schilderijen van Hendrick ter Brugghen te zien. Aan de gevel hangt een koperen ketel uit 1434 waarin de muntmeester van de heer van Batenburg op beschuldiging van valsemunterij in olie is gekookt.

Vanaf 1913 is de Waag een stedelijk museum met de nodige aandacht voor de geschiedenis van Deventer, waarbij de kerkgeschiedenis niet vergeten is. In een glazen schrijn worden de schedels van Geert Groote en Florens Radewijns, zijn leerling tentoongesteld. Ook zijn er de avondmaalsbekers te zien, die gebruikt zijn door Jacobus Revius.

H de grote of Lebuinus kerk

De Grote of Lebuïnuskerk is een gotische hallenkerk. In de Middeleeuwen was het de hoofdkerk van de stad en een van de voornaamste kerken binnen het bisdom Utrecht. De Lebuïnuskerk deed tijdens het kortstondige bestaan van het bisdom Deventer (1559-1580) dienst als kathedraal. De kerk behoort tot de Top 100 van de Nederlandse UNESCO-monumenten. De kerk is eigendom van de Protestantse Kerk, terwijl de toren in bezit is van de gemeente Deventer.

De Engelse missionaris Lebuïnus stak in 768 de IJssel over met het oogmerk de Saksen te bekeren. Hij bouwde op een rivierduin aan een natuurlijke haven de eerste houten kerk. Deze kerk werd door de Saksische heidenen verwoest in 770.

Lebuinus herbouwde haar in 771 en hij stierf er een jaar later. In 774 werd de kerk opnieuw verwoest maar zij werd in 776 herbouwd door Ludger. In de negende en tiende eeuw was Deventer in verband met de veroveringen van de Vikingen langs de grote rivieren lange tijd de residentie van de bisschop van Utrecht. Ook in latere eeuwen behield de kerk een belangrijke status binnen het bisdom. De bisschop had een residentie pal ten noorden van de kerk. Bisschop Balderik bouwde in de tiende eeuw ter plaatse de eerste kerk

van steen. In 1040 gaf bisschop Bernold opdracht voor de bouw van een grote romaanse basiliek. Aan de kerk was een zelfstandig kapittel met een eigen proosdij verbonden en twintig kanunniken. In 1235 en 1334 werd deze *Maria- en Lebuïnusbasiliek* door brand verwoest.

De huidige kerk, een gotische hallenkerk, kwam tot stand tussen 1450 en 1525. Ze was rijk versierd met muurschilderingen en stond vol heiligenbeelden en altaren. Aan deze katholieke praal kwam een einde toen in 1580 de calvinisten de kerk in bezit namen en hem omdoopten tot Grote Kerk. Het interieur werd grondig vernield en tenslotte witgepleisterd.

Muurschilderingen van voor de reformatie zijn tijdens de restauratie van 1927 onder andere teruggevonden op het plafond van de crypte en in de Magistraat, de kapel die speciaal voor de stadsbestuurders was gebouwd. De hele kerk is voorzien van bepleisterde en met schilderingen versierde kruis-, ster-, en netgewelven. Deze ondergingen in de jaren 2007-2010 een belangrijke restauratie. De overige bepleistering van het interieur is, met uitzondering van de delen die van muurschilderingen voorzien waren, in de jaren vanaf 1927 verwijderd.

In het opgaande werk zijn nog belangrijke delen van de romaanse voorganger aanwezig. Ook is de romaanse crypte bewaard gebleven, die sterke gelijkenis vertoont met de crypte van de Pieterskerk in Utrecht, die ook door Bernold is gebouwd.

Oorspronkelijk had de kerk aan de westzijde een complex van torens. De centrale toren werd geflankeerd door vier kleinere. Na vier eeuwen werden ze in 1454 grotendeels gesloopt. De eerste steen voor de tegenwoordige toren legde men in de zomer van 1459. Voor een tweede toren ten noorden van de eerste zijn wel de fundamenten aanwezig, maar hij is nooit gebouwd.

Het bovenste gedeelte van de toren, de koepel, wordt ook wel de lantaarn genoemd. Het is een ontwerp van de bekende bouwmeester Hendrick de Keyser uit 1613. Op de koepel staan de woorden *Fide Deo, Vigila, Consule, Fortis Age*. Hetgeen betekent: *Vertrouw op God, wees waakzaam en bedachtzaam, handel kloekmoedig*.

De lantaarn werd gebouwd om plaats te bieden aan de in 1647 geplaatste beiaard die werd gegoten door de gebroeders Hemony uit Zutphen. Dit is het oudste Hemony klokkenspel van Nederland. Het heeft lang bestaan uit 47 klokken, 28 daarvan zijn nog origineel. In 2009 werd het carillon geheel gerestaureerd. Bij die gelegenheid werden 6 klokken toegevoegd; een 1800 kg zware luidklok en 5 kleine klokjes waardoor de muzikale mogelijkheden sterk zijn vergroot. De grote luidklokken hangen in een nieuwe driedelige stalen klokkenstoel terwijl de kleinere klokken weer zoals vroeger in de galmgaten zijn opgehangen. Het uurwerk werd in 1862 gemaakt door de Parijse uurwerkmaker Borrel.

De kerk werd in de jaren '30 en '40 van de 20-ste eeuw inwendig gerestaureerd, terwijl de laatste grote uitwendige restauratie in het begin van de vorige eeuw plaatsvond. Toen zijn ook de middeleeuwse kappen vervangen door eigentijdse kapconstructies. In de jaren '50 en '60 zijn de ramen vernieuwd en ook het leien dak. Thans zijn ook de gevels

gerestaureerd: verweerde of gebroken natuursteenonderdelen werden vernieuwd, waarbij aanwezige smeedijzeren ankers werden vervangen door roestvrij staal. Ook de wand- en gewelfschilderingen (deels) zijn in de afgelopen jaren gerestaureerd.

Op dit moment wordt aan een grootscheepse restauratie van de gewelfschilderingen gewerkt. Ook de toren wordt flink onder handen genomen.

Enkele afmetingen van de kerk

- Lengte van de kerk (binnenwerks): 99,10 meter
- Breedte, gemeten over de Raadskapel: 38,65 meter
- Lengte v.h. middenschip ca. 32,80 meter
- Hoogte v.d. gewelven ca. 18,00 meter
- Hoogte van de toren tot 2e omgang: 46,00 meter
- Totale hoogte van de toren: 62,50 meter

De Lebuïnustoren is door het publiek te beklimmen. De smalle spiltrap naar de tweede omgang op 46 meter hoogte bestaat uit 220 treden.

I de Latijnse school
Grote Kerkhof 6

De broeders des gemenen levens hadden grote invloed op de leiding van de kapiteel school de zogenaamde Lateijnse School. Thomas a Kempis kreeg er einde van de 14^e eeuw zijn basisopleiding. Van 1483 tot 1493 werd de school onder leiding van de rector Alexander Hegius tot een van de belangrijkste intellectuele centra van de Noordelijke Nederlanden. Hij gaf de aanzet tot een algemene verbetering van het onderwijs. Sinds de komst van Hegius op de Latijnse school in 1483 is in Deventer een groot aantal klassieke werken gedrukt. Bovendien introduceerde Hegius Grieks als vak, wat voor die tijd gezien mag worden als een unicum. Ook de toen nog jonge Desiderius Erasmus kwam daarom voor een korte periode naar Deventer. Uit zijn geschriften is bekend dat hij onder andere een lezing heeft bijgewoond van de belangrijke vroege humanist en theoloog filosoof Rudolf Agricola, 1443 – 1485. Deze was daar waarschijnlijk op uitnodiging van Hegius, zijn vriend en oud leerling. Ook de enige Nederlandse paus Adrianus heeft hier gestudeerd. De Latijnse school in Deventer wordt wel de baker mat van het humanisme genoemd. Nu is in dit rijksmonument een zalencentrum en galerie gevestigd met een permanente tentoonstelling van kunstenaars met een verstandelijke of psychische beperking uit Oost Nederland.

Een afbeelding van Erasmus, de beroemdste oud-leerling van de Latijnse School in Deventer, hij studeerde er 6 jaar, siert de voordeur met daarboven de nog immer actuele spreuk van Seneca: "*Non scolae sed vitae discimus*" ("Niet voor de school maar voor het leven leren wij"). Tijdens de restauratie van het pand in 1991 zijn enkele daarvan in "medaillons" aan de gevel vereeuwigd: Geert Groote, rector Alexander Hegius, Thomas a Kempis en paus Adrianus VI.

Ook in andere opzichten was de Latijnse school in Deventer een bijzondere school. Haar *schoolreglement uit de 14e eeuw* is voor zover bekend het oudst bewaard gebleven schoolreglement van Nederland.

Ook het feit dat de Deventer school in sommige perioden twee kopklassen kende was bijzonder. Aangezien de jongens na 6 klassen naar de universiteit konden, was het een luxe als een school meer klassen had waarin ze nog konden doorstuderen.

In die kopklassen volgden de leerlingen ook enkele vakken van het *quadrivium* (een keuze uit rekenen, wiskunde, astronomie en muziektheorie). In het middeleeuwse onderwijs aan de Latijnse scholen lag de nadruk vooral op de vakken van het *trivium* (Latijnse grammatica, retorica en de dialectica of logica).

Het einde van de 16e eeuw was voor de bewoners van Deventer een verwarrende tijd: protestanten en katholieken wisselden voortdurend de macht. Ook voor de Latijnse school waren het onzekere tijden aangezien zij van oorsprong een katholieke instelling was. In 1619 werd onder invloed van rector *Revius* definitief een nieuwe, protestantse schoolwet van kracht. Vanaf dat moment kun je ook spreken van een echte *stadsschool*. De Latijnse school was toen lang niet meer zo groot als ten tijde van Hegius. In 1619 telde de school nog 120 leerlingen. In de jaren daarna zou het aantal alleen maar dalen: met als dieptepunt in 1839 toen de school nog slechts 6 leerlingen had. In 1839 verhuisde de school op het Grote Kerkhof naar het Landshuis (in Deventer). Het duurt dan nog zeker 10 jaar voordat voor de school echt een nieuwe tijd aanbreekt en het leerlingenaantal weer groeit: als Alexander Hegius gymnasium en weer (veel) later - tot heden - als openbare scholengemeenschap.

Het oorspronkelijke gebouw aan het Grote Kerkhof in Deventer heeft dan inmiddels een ander uiterlijk en een andere functie gekregen.

Tijdens de restauratie van het pand in 1990 werden enkele beroemde oud leerlingen van de Latijnse school in de gevel vereeuwigd.

Een afbeelding van Erasmus in een raam boven de voordeur en Hegius, Thomas a Kempis Geert Grote en Adrianus VI de enige Nederlandse paus in medaillons aan de gevelgalerie. In het gebouw zijn ateliers aanwezig voor kunstenaars met een verstandelijke of psychische beperking waar ze professioneel begeleid worden in het vervaardigen van beeldende kunst. Geselecteerde kunstenaars krijgen de mogelijkheid te exposeren in Galerie ARToMoNDo zodat andere ogen mijn kunstwerken kunnen zien, zoals een kunstenaar stelde.

J de Maria kerk.
Nieuwe Markt 35

Deze kerk werd gebouwd tussen 1232 en 1334 Geert Groote werd er in begraven in 1384 maar later kreeg hij een andere rustplaats. Deze kerk was bestemd voor de burgerij en was een zelfstandige kerk, direct naast de Lebuinuskkerk Begin 1600 waren er plannen om deze kerk te slopen maar

zover is het niet gekomen. Van 1647 tot 1945 was het gebouw in gebruik als arsenaal.

Wat we vandaag de dag nog aantreffen is een poort met openslaande houten deuren, waarachter het dakloze schip zich bevindt, veranderd in een begroeide binnenplaats. Rechts vinden we het enige overdekte gedeelte, de zuiderbeuk. Deze beuk is te huur als een locatie voor uiteenlopende activiteiten en bijeenkomsten tot 400 personen.

We parkeerden onze auto op de Worp, liggend aan de westelijke oever van de IJssel. Voor het luttele bedrag van € 1,40 (de prijs voor een retourtje) zet het voetgangerspontje ons in enkele minuten over.